

Finansal Tutum ve Davranış ile Yatırım Eğilimlerinin Nitel Araştırma Yöntemi ile ölçülmesi

Measuring Financial Attitudes and Behaviors and Investment Tendencies by Qualitative Research Method

Rüya KAPLAN YILDIRIM

Dr. Öğrt. Üyesi, Adnan Menderes Üniversitesi
rkyildirim@adu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-0455-568X>

Makale Başvuru Tarihi :16.06.2023

Makale Kabul Tarihi :26.06.2023

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Güliden KADOOĞLU AYDIN

Dr. Öğrt. Üyesi, Harran Üniversitesi
guldenka@harran.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-4214-5673>

ÖZET

Bu çalışmada finansal yatırım araçlarına yatırım yapan bireylerin finansal tutum ve davranışlarına göre finansal eğilimlerinin anlaşılması ile finansal tutum ve davranışların demografik özelliklere göre farklılaşmaların olup olmadığının belirlenmesi amaçlanmış olup, araştırmada birincil veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi tercih edilmiştir. Veriler, nitel araştırma yöntemi olan içerik analiz yöntemi uygulanarak MAXQDA 2020 programı ile analiz edilmiştir. Sonuçlar değerlendirildiğinde, katılımcıların finansal tutumlarının cinsiyete göre, yatırım yapma sürelerinin ise eğitim durumuna ve yaşa göre farklılaştığı görülmüştür. Yapılan analiz incelendiğinde, erkek katılımcıların yatırımlardan daha fazla para kazanmak için finans eğitiminin gerekli olduğu ve borçlanma aracı olarak kredi tercih etmedikleri, kadın katılımcıların ise eğitime gerek olmadığı düşüncesinin varlığı görülmüştür. Ayrıca, paraya bakış açısının eğitim durumuna göre farklılaştığı; bu doğrultuda lisansüstü eğitime sahip yatırımcıların parayı mutluluk aracı olarak gördüğü fakat daha düşük eğitim seviyesine sahip bireylerin parayı mutluluk aracı olarak görmedikleri tespit edilmiştir. Katılımcıların yatırım yapma süresi değerlendirildiğinde ise; 40 yaş üzeri katılımcılar ile lisans ve altı eğitim seviyesine sahip katılımcıların uzun vadeli yatırımlar yaptıkları gözlemlenirken, 40 yaş altı katılımcıların ve lisansüstü eğitim seviyesine sahip katılımcıların kısa vadeli yatırımları tercih ettikleri belirlenmiştir. Ayrıca, 40 yaş altı katılımcıların borçlanma aracı olarak kredi kartı kullanımını tercih ettikleri, 40 yaş üzeri katılımcıların ise kredi kartını borçlanma aracı olarak kullanmadıkları görülmüştür. Son olarak katılımcıların tamamı hangi gelir grubunda oldukları fark etmeksizin ödemelerini düzenli olarak yaptıklarını ifade etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Finansal tutum, finansal davranış, yatırım eğilimleri, nitel analiz

ABSTRACT

In this study, it was aimed to understand the financial tendencies of individuals investing in financial investment instruments according to their financial attitudes and behaviors, and to determine whether there are differences in financial attitudes and behaviors according to demographic characteristics, and semi-structured interview method was preferred as the primary data collection tool in the research. The data were analyzed with the MAXQDA 2020 program by applying the content analysis method, which is a qualitative research method. When the results were evaluated, it was seen that the financial attitudes of the participants differed according to gender, and the duration of investment differed according to education level and age. When the analysis is examined, it is seen that male participants think that financial education is necessary to earn more money from investments and they do not prefer credit as a borrowing instrument, while female participants think that there is no need for education. In addition, the perspective on money differs according to the education level; In this direction, it has been determined that investors with graduate education see money as a

means of happiness, but individuals with lower education levels do not see money as a means of happiness. When the investment period of the participants is evaluated; It was observed that participants over 40 years old and participants with undergraduate and below education level made long-term investments, while participants under 40 years old and participants with graduate education level preferred short-term investments. In addition, it was observed that the participants under the age of 40 preferred the use of credit cards as a debt instrument, while the participants over the age of 40 did not use credit cards as a debt instrument. Finally, all of the participants stated that they make their payments regularly, regardless of their income group.

Keyword: Financial attitude, financial behavior, investment trends, qualitative analysis

1. GİRİŞ

Küreselleşen dünyada birçok sistemde olduğu gibi karmaşık bir hal alan finansal sistemde de başarılı olabilmek için, kişilerin finans alanında daha fazla bilgi sahibi olması ve bu alanda temel yetkinlik düzeyine erişmeleri gerekmektedir. Finansal açıdan yeterlilik sahibi olan kişiler, olası finansal risklere maruz kalmamak adına tasarruflarını arttırmaya çalışmakla birlikte bu tasarruflar üzerinden işlem yapabilmelidir (Barmaki, 2015:4). Hızla gelişen ve gittikçe daha da karmaşık bir hal alan finansal ürünlerin akılcı bir şekilde kullanılması için kişilerin gerekli finansal birikime aynı zamanda da finansal anlayışa sahip olmaları gerekmektedir (Meydan, 2019:1). Nitekim, finansal konularda tecrübe ve yeterli bilgi düzeyine sahip olmak, finansal açıdan doğru kararlar verebilmek ve bu kararları doğru bir şekilde uygulayabilmesinde ve iş hayatının başlangıcından emekliliğe kadar, hatta sonrasında da devam eden yatırım, tasarruf ve harcama gibi faaliyetlerin doğru yürütülmesinde büyük öneme sahiptir (Cude ve diğerleri, 2006:102; Lusardi ve diğerleri, 2009:3).

Finansal tutum ve davranış gelecekte yapılacak yatırım, harcama, eldeki likitin değerlendirilmesi gibi finansal durumu düzenleyen konularda verilecek kararları etkilemektedir. Finansal tutum, planları gerçekleştirmek için atılacak adımlar olarak tanımlanmaktadır (Karabudak, 2022:15). Aynı zamanda finansal tutum kavramını, bireylerin finansal bilgilerinin finansal davranışa dönüşmesinde izlenen psikolojik eğilim olarak da tanımlamak mümkündür. Bireyler, likitlerinin bir kısmını ihtiyaçları için elde bulundururken, bir kısmını ise gayrimenkul, taşıt ve finansal yatırım araçları satın alarak veya mevduat hesaplarında tasarruf yaparak değerlendirmektedir. Buradan yola çıkarak bireylerin gelirler üzerinden yapmış oldukları tasarruf ve harcama kararlarını finansal tutum ve davranış olarak değerlendirmek mümkündür. (Siswanti ve Halida, 2020:107). Belirli düzeyde birikime sahip insanlar, kişisel mali refahlarını koruyabilmek adına daha fazla sorumluluk alırlar. Bu sayede, bireyler tasarruf yaparak geleceklerini finansal açıdan garanti altına almakta ve refah seviyelerini yükseltecek finansal ortamı oluşturmaya çalışmaktadır. Toplum içerisinde kişilerin finansal faaliyetleri yalnızca ekonomik değişkenlerden değil aynı zamanda sosyo-kültürel, psikolojik ve toplumsal koşullardan da etkilenmektedir. Bu durumun görmezden gelinmesi halinde toplumun hem sosyal sermayesi hem de fiziki sermayesi zarar görebilmektedir. Finansal tutum ve davranışların yüksek olması toplumsal refahın artmasını sağlarken, düşük olması ise toplumsal refahın azalması yönünde etki edebilmektedir.

Bireysel yatırımcıların karar verme sürecinde her zaman rasyonel davranmadıkları, belirli zamanlardaydıgu, düşünce, istek, inanış ve korku gibi birçok psikolojik faktörün etkisinde kalabildikleri görülmektedir. Bu doğrultuda, yatırımcıların yönelimlerinde geleneksel finans anlayışından ziyade davranışsal finans olgusunun daha baskın olduğu gözlemlenmektedir. Çalışmanın amacı davranışsal finans perspektifinden katılımcıların davranışlarının değerlendirilerek finansal yatırım araçlarına yatırım yapanların finansal tutum ve davranışlarına göre finansal eğilimlerinin belirlenmesi aynı zamandademografik özelliklere göre finansal tutum ve davranışlarda farklılaşmaların olup olmadığının tespit edilmesidir. Bu bağlamda finansal davranış ile finansal tutum düzeyinin belirlenmesi için Atkinson, Mesey (2012), Cude vd., (2006), Hilgert vd., (2003) ve Keown (2011) tarafından hazırlanan ölçeklerin (aktaran Meydan, 2019) ve Büyükaslan, 2012 tarafından kullanılan (aktaran Demirören, 2019) ölçeklerin maddeleri yazar tarafından revize edilerek kullanılmıştır. Ölçek maddelerinin revizyon edilmesinden sonra finans alanında 3 uzman görüşünün mülakat kullanımına uygundur görüşü alınarak mülakat tekniği olan yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuştur.

Katılımcılar halihazırda yatırım yapan veya yatırım yapma isteği bulunan 18 yaş üzeri kişilerden oluşmaktadır. Katılımcıların “finansal davranışlarının” (8 ifade), “yatırım eğilimlerinin” (9 ifade) ve “finansal tutumlarının” (7 ifade) belirlenebilmesi için toplamda 24 ifadeden oluşan açık uçlu sorular katılımcılara yüzyüze görüşme yapılarak yöneltilmiştir. Katılımcıların vermiş olduğu cevapların transkripsiyonu yapılarak MAQDA pogramında analiz edilmiştir. Çalışmada, finansal tutum ve finansal davranış değerlendirilmesinde literatürde sıklıkla karşılaşılan anket verileri ile yapılan nicel analiz yönteminin aksine mülakat tekniği ile uygulanan nitel analiz yöntemi kullanıldığı için literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. TEORİK ÇERÇEVE

2.1. Finansal Tutum

Gelişen teknoloji ile birlikte çeşitlenen finansal araçlar karmaşık bir yapıya bürünmüş ve bireyler bu yapıyı doğru analiz edemediklerinden karar alırken zorlanmakta, bu sebeple de bilinçli karar verememektedir. Bilinçsizce verilen bu kararlar sadece bireyleri değil finans ve sermaye piyasalarını da etkilemektedir. Bu bağlamda, bireylerin bilinçli karar verebilmelerini sağlayabilmek ve finansal karar verme sürecinde hata ve yanılğı payını en aza düşürmek ancak onların finansal bilgi düzeylerinin artırılması ile mümkündür (Kılcan ve Ergür, 2019: 59).

Literatürde birçok çalışma finansal okuryazarlığın finansal tutum, finansal davranış ve finansal bilgidan oluştuğunu ileri sürmektedir. Aynı zamanda finansal bilgi düzeyi, finansal tutum ve finansal davranış arasında da güçlü bir ilişkinin varlığından da söz edilmektedir (Kılcan ve Ergür, 2019: 60; Çinko ve diğerleri, 2017: 27).

2.2. Finansal Davranış

Bireylerin dikkatli alışveriş yapmaları, kişisel mali durumlarını takip edebilmeleri, yatırım ve tasarrufları ile kişisel kredi ve borçlarını yönetebilmeleri, uzun ve kısa vadede yatırımlarının değerlendirilebilmeleri temel finansal davranış olarak tanımlanabilir. Bir başka tanıma göre finansal davranış, bireylerin elindeki parayı nasıl ve nereye harcayacağına yönelik planlar yapması, harcamaya söz konusu olan paranın hesabını tutması, yazılı bir bütçe oluşturması ve sabit giderlerini gözden geçirmesidir (Dew & Xiao, 2011: 43). Kısaca finansal davranış kişilerin birikimlerini nasıl yapacağını belirleme, yatırımlarını, tasarruflarını ve kısa ya da uzun vadeli planlarını ve gelirlerini nereye harcayacaklarını hesaplama şeklinde tanımlanabilir (Karabudak, 2022: 17).

Bireylerin tasarruf ve birikimlerini önceden edindikleri deneyimlerden yola çıkarak idareli ve dikkatli kullanma konularında daha özenli ve düzenli yaklaşımlar sergileyebildikleri veya geçmiş deneyimleri olumsuz olan bireylerin düzenli yaklaşımlara sahip olmadıkları görülmektedir. Örneğin, gelecek planları ile ilgili olumsuz tutumları olan bireylerde geleceğe yönelik tasarruf ve birikim yapma eğilimleri zayıftır. Aynı şekilde acil durumlar için kısa vadeli ihtiyaç ve isteklerini ön planda tutan bireylerin uzun vadede finansal planlar ve tasarruf yapma ihtimalleri de düşük olacaktır (Alkaya ve Yağlı, 2015:588; Onur ve Nazik, 2014: 92).

Finansal davranış bireylerin finans ile alakalı konulardaki bilgi birikimlerinden etkilenmektedir. Kişilerin finansal davranışlarını geliştirmeleri ancak finansal bilgi seviyelerini arttırmaları ile mümkündür. Finansal davranış yalnızca bireylerin kendi yaşantılarını etkilemekle kalmayıp ailesinin ve yaşadığı toplumun refah seviyesini de etkilemektedir. Özetle, finansal davranış sadece bireyleri değil girişimcileri, ticaret ile uğraşan iş insanlarını ve toplumun tüm kesimini ilgilendirmekte ve önem arz etmektedir.

2.3. Finansal Tutum Ve Finansal Davranış Arasındaki İlişki

Tutum bireylerin nesnelere ya da davranışlar üzerinde gösterdiği olumlu ya da olumsuz davranışlardır. Bireyin finans ile ilgili konulara verdiği tepki finansal tutum olarak nitelendirilirken, bireyin finans ile ilgili gerçekleştirdiği eylem finansal davranış olarak tanımlanmaktadır (Ünal ve Düger, 2015: 216). Aynı zamanda belirli olaylara karşı edinilmiş tecrübeler sonucunda elde edilen tavırları da tutum olarak tanımlamak mümkündür. Literatürde tutumların davranışlar üzerinde önemli düzeyde etkiye

sahip olduğu belirtilmektedir. Bireylerin kişisel farklılıklarını ortaya koyan tutum, insanların hayatı boyunca elde ettikleri bilgi ve tecrübeler sonucunda oluşmaktadır. Finansal olaylarda bireylerin olumlu finansal tutum ve finansal davranış gösterebilmeleri, finansal bilgi düzeylerinin yüksek olmasına bağlıdır. Bu bağlamda, finansal bilginin bireylerin finansal plan ve kararlarında gösterdikleri finansal tutum ve finansal davranış üzerinde güçlü etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Literatürde finansal davranışların ortaya çıkmasında finansal tutum ve finansal bilginin etkili olduğu ifade edilmektedir. Kişilerin finansal tutum ve davranışları, bireylerin risklere karşı duyarlılıkları, zevkleri, tüketim eğilimleri ve psikolojik unsurları gibi birçok faktörden etkilenmektedir. Aynı zamanda finansal tutum ve finansal davranışlar finansal tatmin üzerinde de etkilidir. Bireylerin finansal davranışları ile ilgili yapılan çalışmalarda, çoğunlukla finansal davranışı ölçmek için tasarruf ve harcama boyutuyla anket geliştirdikleri görülmektedir (Alkaya ve Yağlı, 2015: 588; Falahati vd., 2012: 191).

3. LİTERATÜR

Literatürdeki davranışsal finans ile ilgili çalışmalarda hem anket yöntemi uygulanarak bireylerin yatırım kararlarının incelendiği, hem de BİST verileri kullanılarak yapılan analizler olduğu görülmektedir. Davranışsal finans perspektifinde çalışılan finansal davranış ve finansal tutumlarla ilgili çalışmalara bakıldığında ise çoğunlukla anket verileri kullanılarak yapıldığı ve finansal okuryazarlık ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Finansal okuryazarlık, finansal tutum ve finansal davranış ile ilgili literatürde çok fazla çalışma olmasına rağmen, bunların büyük çoğunluğu üniversite öğrencilerine yönelik yapılan çalışmalardır.

Chen ve Volpe (2002) yılında üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyi ile finansal tutum ve davranışlarını belirlemeye yönelik yapmış olduğu çalışmada erkek öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyinin kadın öğrencilere göre daha yüksek olduğu, aynı zamanda finansal okuryazarlık düzeyi düşük olan bireylerin yanlış finansal kararlar alarak hatalı finansal tutum sergiledikleri görülmüştür.

Hilgert ve arkadaşları (2003) çalışmalarında hane halkının finansal bilgileri ve finansal davranışları arasındaki ilişkiyi incelemek için 1004 kişiye anket uygulamıştır. Çalışma sonucunda hane halkının %63'ünün finansal bilgi sorularına doğru yanıt verdiklerini ve en başarılı oldukları finansal uygulamaların sırasıyla nakit akımı yönetimi, kredi yönetimi, birikim ve yatırım olduğu bulgularını tespit etmişlerdir.

Cude vd. (2006), üniversite öğrencilerinin finansal davranışlarının ve risk alma seviyelerinin nasıl oluştuğunu anlamak için 2 farklı üniversitede gerçekleştirdiği çalışmada risk algısının oluşmasında ve finansal okuryazarlık seviyesinin artırılmasında ailelerin büyük etkisi olduğunu belirlemiştir.

Lusardi ve Miirchell (2007) yapmış oldukları çalışmada, emekli bireylerin emeklilikten sonra ne düzeyde başarılı planlar yaptıklarını tespit etmek için ABD'de Health and Retirement Study kapsamında, emekliliğin eşliğinde sahip olunan serveti değerlendirmek amacıyla yapılan 2 araştırma verisini kullanmışlardır. Yapmış oldukları regresyon analizi sonucunda katılımcıların finansal ve politik okuryazarlık düzeyleri yüksek olanların planlamacı olma ihtimali de yüksek olan emekli bireyler olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Jorgensen 2007 yılında üniversite öğrencilerinin ebeveynlerinin öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyi, finansal tutum ve davranışlar üzerindeki etkisini incelemiş ve ailenin finansal tutum ve davranışlar üzerinde etkiye sahip olduğu fakat finansal okuryazarlık düzeyine herhangi bir etkisinin olmadığını tespit etmiştir.

Shim vd. ise 2009 yılında öğrencilerin finansal okuryazarlık, finansal tutum ve davranışlarını hangi faktörlerin etkilediğini anlamaya yönelik yapmış oldukları çalışmada, ebeveyn müdahalesi, finansal okuryazarlık eğitimi, sosyal normlar ve öğrencilerin sosyo ekonomik statülerinin finansal tutumu etkilediği belirtilirken, finansal anlamda sorumluluk sahibi olan öğrencilerin finansal davranışlarında

da daha rasyonel davrandıkları, düşük risk alan ve daha az borçlanan bireyler oldukları gözlemlenmiştir.

Altıntaş (2009) çalışmasında Ankara ilinde, belirlenmiş katkı esaslı emeklilik planlarının katılımcıların finansal okuryazarlıklarının ölçülmesi ve temel yatırım eğilimlerine ilişkin alternatif çözüm uygulamalarının geliştirilmesini amaçlamıştır. Bunun için eğitimler düzenleyen Altıntaş, yatırım eğitimi programına katılanların, eğitime katılmayanlara göre daha fazla bilgi birikimleri ve donanımlarının olduğunu gözlemiştir.

Akyol (2010) çalışmasında ticaret bankalarının özel bankacılık biriminde çalışan personellerinin finansal farkındalıklarının belirlenmesi amacıyla 375 kişiye anket uygulamıştır. Anket sonuçlarına göre nitelikli tasarruf sahiplerine özgün hizmetler sunmayı hedefleyen özel bankacılık çalışanlarının, yüksek eğitim, mesleki deneyim, piyasaların içinde yer alma gibi avantajlara sahip olmalarına karşın finansal farkındalıklarının geliştirilmeye ihtiyaç duyulan yönleri bulunduğu sonucuna ulaşmıştır.

Sabri ve Macdonald (2010), Malezya'da 11 üniversitedeki öğrencilere uyguladıkları anket çalışması sonucunda finansal okuryazarlık ile tasarruf davranışları arasında pozitif korelasyon olduğu ve devlet üniversitelerindeki öğrencilerin tasarruf davranışlarının özel üniversitedeki öğrencilerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Jorgensen ve Savla (2010), üniversite öğrencilerinin finansal tutum ve davranışlar üzerinde ailenin etkisini belirlemeye yönelik yapmış olduğu çalışmada ebeveynlerin öğrencilerin finansal tutumlarında orta düzey etkiye sahipken, finansal davranışlar üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadığını tespit etmiştir.

Nano ve Cani 2013 yılında Arnavutluk'ta işletme bölümünde eğitim alanın finansal okuryazarlık ile finansal tutum ve davranışlar üzerinde etkisinin olup olmadığını anlamak için yapmış olduğu çalışmada işletme öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyinin diğer bölüm öğrencilerinden daha yüksek olduğu, fakat finansal tutum ve davranışlar konusunda anlamlı farklılık olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Kim (2015), lisans öğrencileri üzerinde yapmış olduğu çalışmada aile ortamının ve ebeveynlerin finansal davranışlarının öğrencilerin finansal tutumlarını belirlediğini ortaya koymuştur.

Alkaya ve Yağlı'nın 2015 yılında Hacı Bektaş Veli Üniversitesi'nde iktisat öğrencileri üzerinde yapmış olduğu çalışmada öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin yeterli seviyede olmadığını ve buna rağmen finansal davranış ve tutumlarda olumlu davrandıklarını, ayrıca finansal tutum ile finansal davranış arasında ilişki olduğunu belirlemiştir.

Coşkun (2016), çalışmasında Manisa Celal Bayar Üniversitesi ön lisans öğrencilerinin finansal okuryazarlık algılarının finansal davranışları ve tutumlarını nasıl etkilediğini tespit etmeye çalışmış, öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri düşük olmasına rağmen, sahip oldukları finansal ürünler hakkında bilgi sahibi olduğunu ve dolayısıyla finansal ürün sahipliği ile o ürün hakkında bilgi sahipliği arasında ilişki olduğunu belirtmiştir.

Biçer ve Altan (2016) yılında finansal okuryazarlık eğitimi almış ve almamış bireyler üzerinde yapmış oldukları çalışmada bireylerin harcama, tutum, ilgi ve ilgi boyutunda olmak üzere finansal okuryazarlık düzeyleri incelenmiş, çalışma sonucunda cinsiyete göre herhangi bir farklılık gözlemlenmemişken, finansal okuryazarlık eğitimi almış olanların almamış olanlara göre sadece finansal algılarının daha yüksek olduğu, harcama, tutum ve ilgide herhangi bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Er ve Çetintaş (2018) çalışmalarında 298 işçi üzerinden anket çalışması yaparak işçilerin finansal okuryazarlık düzeylerini araştırmayı amaçlamışlardır. Analiz sonucunda, işçilerin günlük iş ve işlemleri açısından finansal okuryazarlık seviyelerinin yüksek olduğu fakat işçilerin tasarruf eğilimlerine doğrudan katkı yapacak gelecekle ilgili planlamalar noktasında yetersiz bir bilgi, tutum ve davranış düzeyine sahip oldukları yönünde bulgular elde etmişlerdir.

Turhan (2020), farklı bölümlerde okuyan 1100 üniversite öğrencisinin finansal tutum ve davranışlarını analiz etmek amacıyla yapmış olduğu çalışmada harcama, tutum, algı ve ilgi boyutlarında cinsiyetler arasında anlamlı farklılık tespit etmiştir. Buna göre; harcama ve algı boyutunda kadın öğrenciler olumlu davranışa sahipken, tutum ve ilgi boyutunda ise erkek öğrencilerin olumlu davranışa sahip olduğu belirlenmiştir. Finans eğitimi alan öğrenciler ile almayan öğrenciler karşılaştırıldığında ise yalnızca harcama davranışında finans eğitimi almayanların alanlara göre daha yüksek puana sahip olduğu, finans eğitimi alanların ise tutum, algı ve ilgi davranışlarının puanlarının daha yüksek çıktığı görülmüştür.

Mahabub Basha vd. (2022), genç bilişim uzmanlarının tasarruf ve yatırım davranışlarını anlamak için yapmış oldukları çalışmada ankete katılanların tasarruf seviyelerinin düşük olduğu, yatırımı ailelerinin ihtiyaçlarını uzun vadede sağlamak için yaptıklarını ve yatırım konusunda bilgiyi aile üyelerinden ve arkadaşlarından aldıklarını ortaya koymuşlardır.

Setiawan vd. 2022 yılında yapmış oldukları çalışmada, Endonezya'da Y kuşağının dijital finansal okuryazarlık ile tasarruf ve harcama davranışı arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre, dijital finansal okuryazarlığın katılımcıların sosyo ekonomik durumu ile ilişkili olduğu ve aynı zamanda dijital finansal okuryazarlığın yüksekliği tasarruf ve harcama davranışını olumlu yönde etkilediği belirtilmiştir.

4. ANALİZ VE YÖNTEM

Araştırmada nicel araştırma yöntemlerine ilişkin kavram ve yaklaşımların yerine alternatif bakış açısı geliştirebilmek için nitel araştırma tekniği olan yarı yapılandırılmış veri toplama yöntemi kullanılmıştır. Bu tür görüşme, görüşmenin bazı kısımları yapılandırılmış, bazı kısımları yapılandırılmamış ve bireyin serbest tepki vermesine olanak sağlayan sorulardan oluşur. Özellikle ne tür tepkilerin alınacağı önceden öngörülemeyen durumlarda açık uçlu tepkiler yararlı olur (Akman Dömbekci ve Erişen, 2022). Görüşme tekniğinin kullanıldığı araştırmaların temel amacı, bilginin elde edildiği örneklemin temsil ettiği evren hakkında genellemeler yapmak değil, benzer veya aynı özelliklere sahip kişiler hakkında genellemeler yapmaktır (Schofield, 1990). Daha da detaylandırmak gerekirse, sınırlı sayıda insanı kapsayan kapsamlı ve derinlemesine çalışmalardan elde edilen sonuçlar, benzer veya aynı özellikleri gösteren insanları anlamak için de kullanılmaktadır. Bu nedenle Patton (1990), görüşme gibi nitel araştırma teknikleri kullanılan bilimsel çalışmalar yapılırken örnekleme ilişkin katı kurallar bulunmadığını belirtmektedir. Örneklemin sayısı, neyin öğrenilmeyi amaçlandığına, çalışmadaki amaca, nelerin daha güvenilir ve kullanışlı olduğuna ve ayrıca neyin yapılabileceğini belirlemek için mevcut kaynaklara ve zamana bağlıdır (Türnüklü, 2000).

Kuzel (1992), görüşme gibi nitel araştırma teknikleri kullanılan bilimsel çalışmalarda örneklem seçerken aşağıda bulunan kriterlerin dikkate alınmasının önemli olduğunu belirtmiştir:

- Örneklem seçimindeki süreç son derece esnekler. Örneklem seçimi, çalışmanın ilerleyişine paralel bir şekilde gelişmekte ve dönüşmektedir.
- Örneklem birimlerinin seçimi bir seri şeklinde olmaktadır. Seçimin nasıl gelişeceği kimin kiminle çalıştığına bağlıdır.
- Örneklem, üzerinde çalışılmakta olunan konu veya teörinin gelişimine bağlı bir şekilde sürekli olarak yenilenmektedir.
- Örneklemin seçimi, geliştirilmekte olan teori veya konuyu güçlendirmek ve desteklemek için olumsuz bireylerin ve durumların seçimini de içermektedir.

Yukarıdaki kriterler doğrultusunda örneklem seçimi belli bir esneklikle gerçekleştirilmektedir ancak karşın alanyazında farklı örneklem seçim teknikleri de mevcuttur. Nitel araştırmalar için en yaygın alanyazın örneklem seçim teknikleri ise; aşırı ya da aykırı durum örnekleme, maksimum çeşitlilik örnekleme, benzeşik örnekleme, tipik durum örnekleme, kritik durum örnekleme, kartopu veya zincir örnekleme, ölçüt örnekleme, doğrulayıcı veya yanlışlayıcı örnekleme ve kolay ulaşılabilir durum örneklemesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Bu çalışmada örneklem seçimi için kartopu örnekleme tekniği kullanılmıştır. Kartopu örnekleme, evren ile ilgili bilginin sınırlı ve evreni oluşturan bireylere ulaşmanın zor olduğu durumlar için kullanılabilen bir tekniktir. Böyle bir durumda araştırmacı, örneklem için uygun birkaç kişi ile görüşme yaparak aynı kriterleri karşılayan diğer bireyler ile ilgili bilgi toplamaktadır. Bu süreç, yeterli sayıda kişiye ulaşılan kadar tekrarlanmaktadır. Bu yöntem, örnekleme kimin dahil edilmesi gerektiğinin belirlenmesinin mümkün olmadığı durumlarda faydalıdır (Earl, 2004). Çalışma kapsamında finansal yatırım yapanların kim olduğunun bilinmesi zor olduğundan kartopu örnekleme tercih edilmiştir. Başlangıçta 1, 5 ve 10 numaralı katılımcılara ulaşılmıştır. Bu katılımcılardan diğer katılımcılara ulaşılmıştır.

Nitel araştırma yöntem ve teknikleri kullanılan çalışmalarda araştırmalar genel olarak küçük bir örnekleme yapılmaktadır. Bazen örneklem amacıyla seçilen sadece bir kişiden de oluşabilmektedir (Patton, 1990). Bu gibi durumlarda, ulaşılan sonuçların evrene genellenmesi mümkün olmadığından, örneklem seçerken istatistiksel temsil edilebilirlikten ziyade örneklemin derinlemesine, bütünsel ve bağlamında anlaşılması amaçlanmaktadır. Lincoln ve Guba (1985) nitel çalışmalar yaparken mümkün olduğunca fazla bilgi sağlayacak kişilerin seçimine çalışıldığına dikkat çekmişlerdir. Dolayısıyla örneklemin büyüklüğü ya da küçüklüğünden ziyade araştırmacının ihtiyaç duyduğu bilgi miktarının karşılanıp karşılanmadığına dikkat edilmektedir. Bundan dolayı örneklem seçimi temsil edilebilirlikten ziyade amaca dayalı olarak gerçekleştirilmektedir. Rubin ve Rubin (1995) yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılan bir çalışmada, örneklem sayısı dikkate alındığında, görüşmeden çok az sayıda cevaplar elde edildiğinde örneklemin tamamlandığını belirtmiştir. Bu durum başka bir şekilde de ifade edilebilmektedir, yani elde edilen bilgi doygunluğa ulaştığında ya da yeterli olduğunda sayı tamamlanmış demektir. Patton (1990) bu durumu destekleyecek şekilde; çalışılan konuyla ilgili daha fazla bilgi sağlayacak bireylerin seçilmesi öncelikli amaç olmakla birlikte, sayılar konusunda esneklik sağlanabileceğini vurgulamıştır ve bu amaçlı bir şekilde seçilen örneklemin seçimindeki asıl hedefdir. Bu nedenle bu çalışmada da verilen cevaplar kategori oluşturmada doygunluk sağladığı için yani belirli bir katılımcıdan sonra cevaplar benzer olmaya başlayıp, kendini tekrar etmesi nedeniyle örneklem 10 katılımcı ile sınırlandırılmış ve katılımcı sayısı yeterli kabul edilmiştir.

İçerik analizi nitel veri analiz programı MAXQDA 2020 ile yapılmıştır. Karma ve kalitatif yöntemlerin arasında en çok kullanılan analiz programı MAXQDA'dır. Mac ve Windows bilgisayarların tümünde aynı özelliklerin kullanılabilmesi, herkes tarafından kullanımında büyük avantaj sağlamaktadır. Programla yapılabilecek araştırmaların çeşitliliği çok fazladır. Programı temellendirilmiş teoride, literatür incelemelerinde, keşif pazar araştırmasında, nitel metin analizlerinde ve karma yöntem yaklaşımlarında ve tüm nitel araştırmalarda kullanmak mümkündür (MAXQDA). Araştırmacılarda nitel veriler için sistematik değerlendirmeler ve yorumlamaya imkân sağlayarak, teorilerin test edilmelerini ve geliştirilmesine uygun zemininin hazırlanmasına imkân vermektedir (Creswell, 2013: 203)

Çalışma grubunda yer alan katılımcılar, 18 yaş üzeri yatırım yapan veya yapma isteği bulunan bireyler olup tüm Türkiye'yi kapsayacak şekilde farklı illerden oluşmaktadır. Katılımcılar ile yüzyüze görüşülerek mülakat yapılmış ve yanıtlardan yinelenen ve doğru çıkarımların yapılması için içerik analizi yöntemi uygulanmıştır. İçerik analizi sayesinde verilerin tanımlanması, içerisinde saklı olanların ortaya çıkartılması sağlanmakta ve bundan dolayı araştırmadaki sorulara verilmiş olan cevaplardaki bulgular belli kavram ve temalar kapsamında kodlanarak anlamlı bir çıktının elde edilebilmesi amaçlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 242).

Tablo 1: Katılımcı Bilgileri

	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Gelir Durumu
Katılımcı 1	Kadın	64	Lise	30.000-35.000 TL
Katılımcı 2	Erkek	36	Lisans	20.000-30.000 TL
Katılımcı 3	Erkek	39	Y. Lisans	10.000-20.000 TL
Katılımcı 4	Erkek	27	Lisans	15.000-20.000 TL
Katılımcı 5	Kadın	35	Y. Lisans	20.000-30.000 TL
Katılımcı 6	Erkek	28	Y. Lisans	30.000-40.000 TL
Katılımcı 7	Erkek	52	Lise	10.000-15.000 TL
Katılımcı 8	Erkek	42	Lisans	18.000 – 22.000 TL
Katılımcı 9	Erkek	31	Lisans	10.000 TL
Katılımcı 10 ¹	Kadın	33	Doktora	20.000-30.000 TL

Tablo 1’de katılımcıların demografik bilgileri verilmektedir. Katılımcıların 7’si (%70) erkek ve 3’ü (%30) kadındır. Katılımcıların 7’si (%70) 40 yaş altı ve 3’ü (%30) 40 yaş üzeridir. Katılımcıların 2’si lise, 4’ü lisans ve 4’ü lisansüstü eğitime sahiptir. Katılımcıların 4’ü 20.000 TL altı gelire sahipken, 6’sı 20.000 TL üzerinde gelire sahiptir.

Araştırma kapsamında geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu sorularında bağımlı değişken yatırım eğilimleri, bağımsız değişkenler ise finansal tutum ve finansal davranışlardır. Çalışmada nitel verilerin toplanması amacıyla katılımcıların “finansal davranışlarının” (8 ifade), “yatırım eğilimlerinin” (9 ifade) ve “finansal tutumlarının” (7 ifade) belirleyecek toplamda 24 açık uçlu ifadeden oluşan görüşme formu kullanılmıştır. Her bir katılımcı ile yüzyüze yapılan görüşmeler 40-60 dakika sürmüştür. Görüşme katılımcıların izinleri ile ses kaydına alınarak transkriptizasyonu yapılmış ve sonrasında içerik analiz tekniği kullanılmıştır.

Nitel veri analizinde ulaşılan sonuçların geçerliliği ve güvenilirliği büyük önem taşımaktadır. Miles ve Huberman (2015) sonuçların niteliği için nesnellik, iç ve dış geçerlik, güvenilirlik/ denetlenebilirlik ve kullanılabilirlik standartlarının önemini ifade etmiştir. Araştırmanın bu bölümünün nesnelligi, geçerliği ve güvenilirliğinin sağlanması amacıyla bu standartlara uygun olarak önlemler alınmıştır. Bu çerçevede yapılmış olan çalışmalar aşağıdaki gibidir:

- Veri toplanmadan önce, nitel araştırma yöntemleri alanında uzman iki akademisyen, pilot görüşme formunu incelemiştir. Uzman önerilerinin ardından form revize edilmiş ve eksikliklerin giderilmesi için pilot çalışmalar yapılmıştır.
- Mekân sorunu yaşayan iki görüşmeci haricinde tüm görüşmeler katılımcıların işyerinde gerçekleştirilmiştir. Bu sayede, doğrudan saha içerisinde bilgi toplanmıştır.
- Rastgele seçilen 3 katılımcının (toplamın %30’u) mülakatları, finans alanında doktora yapmış başka bir araştırmacı tarafından belirlenen temalar temelinde yeniden kodlanmıştır. Güvenirliği hesaplamak için Miles ve Huberman’ın (2015) önermiş olduğu güvenilirlik formülü tekniğinden yararlanılmıştır. Formül ise şu şekildedir:

$$\text{Güvenirlik Formülü} = \frac{\text{Güvenirlik Görüş Birliği}}{\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı}}$$

İki uzman önceden belirlenmiş kategorilere göre metinleri kodlamış ve Miles ve Huberman’ın geliştirdiği güvenilirlik formülü kullanılarak güvenilirlik katsayısını hesaplamıştır. Analiz, kodlayıcılar arası güvenilirlik için Miles ve Huberman güvenilirlik değerinin 0,82 olduğunu göstermiştir. Miles ve Huberman (2015) kodlayıcılar arasında en az %80 oranında bir uyum olması gerektiğini belirtmektedir. Dolayısıyla bu kritere göre hesaplanan 0,82’lik güvenilirlik değerinin yeterli olduğu söylenebilmektedir.

- Araştırma geçerliliğinin sağlanması amacıyla farklı çeşitleme teknikleri kullanılmıştır. Üçgenleme (triangulation), çeşitli kaynaklardan elde edilen farklı bilgilerin araştırmada tema ya da kategori oluşturmak için ortak bir nokta bulmak amacıyla kullanıldığı bir geçerlilik süreci şeklinde

¹Araştırmada mülakat görüşmelerinde yer alan katılımcıların kişisel bilgilerine yer verilmemiş, gerçek isimlerinin yerine katılımcılar numaralandırılmıştır.

tanımlanmaktadır (Cresswell ve Miller, 2000). Bu çalışmada çeşitleme tekniği olarak araştırmacı çeşitlemesi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem, araştırmacı tarafındaki herhangi bir yanlılığı veya yanılğıyı ortadan kaldırmak için tasarlanmıştır. Bunun yanında, rasgele olarak seçilmiş olan üç görüşme metni (%30) finans alanında doktora yapmış bir araştırmacı tarafından yeniden kodlanmıştır.

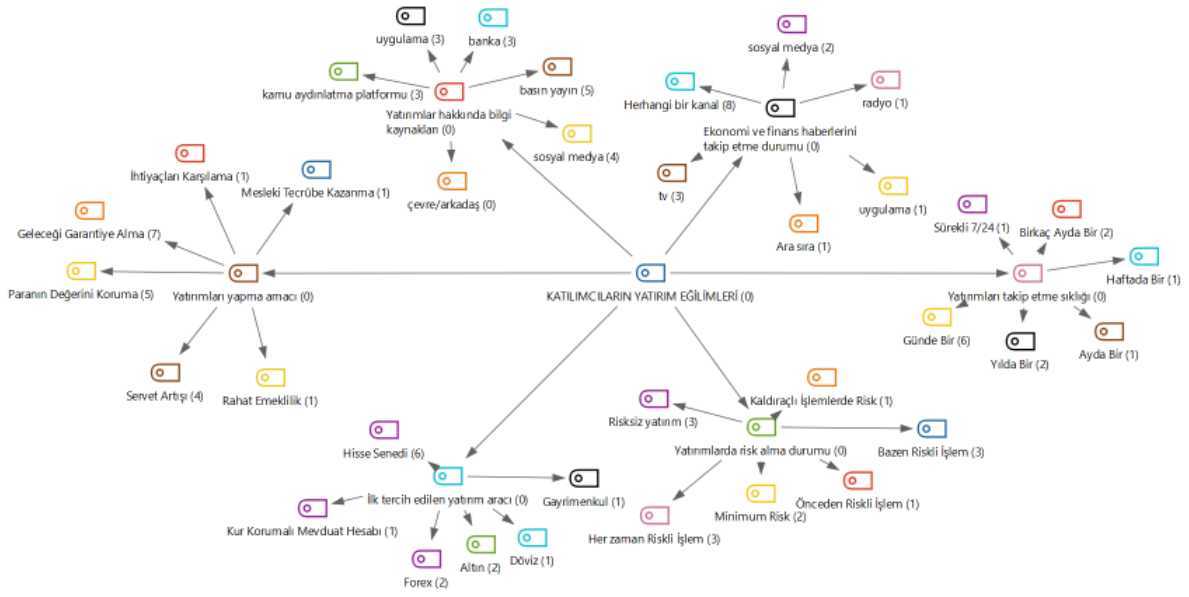
5. BULGULAR

Tablo 2’de araştırma kapsamında elde edilen temalar ve kod sistemi yer almaktadır. Katılımcılar finansal davranışlarını, yatırım eğilimlerini ve finansal tutumlarını belirleme konusunda farklı konulara değinmektedir. Katılımcıların çok çeşitli başlıklarda ihtiyaçlarını dile getirdikleri görülmüş ve bu durum çalışmanın kod sistemine de yansımıştır (Tablo 2). Katılımcıların çok farklı kriterleri göz önünde bulundurarak finansal davranış ve tutum sergilediği ve ona göre yatırım eğilimleri olduğu görülmektedir. Günümüzde yaşanan ekonomik gelişmeler ve finansal serbestleşme, bireylerin finansal sisteme katılım ve adaptasyonunun artmasını sağlamış, karmaşıklaşan finansal karar alma süreçleri de bireylerin finansal kararlarında farklılaşma ve çeşitliliğe yol açmıştır (Alkaya ve Yağlı, 2015).

Finansal tutum, eğilim ve davranışlar, bireylerin riske karşı duyarlılıkları, tüketim eğilimleri, zevkleri, psikolojik unsurları gibi çok sayıda faktörden etkilenmektedir. Bireylerin hayatlarında yaşadıkları tecrübeler finansal tutum, eğilim ve davranışlarını etkileyebilmektedir (Alkaya ve Yağlı, 2015: 588). Bu sebeple bu çalışmada katılımcıların demografik değişkenlerine göre finansal tutum, eğilim ve davranışları incelenmektedir.

Tablo 2: Finansal Davranışların, Yatırım Eğilimlerinin ve Finansal Tutumların Temalar ve Kod Sistemi

Finansal Davranışlar	Yatırım Eğilimleri	Finansal Tutumlar
Düzenli Olarak Yatırım Yapma Yılı <ul style="list-style-type: none">Birkaç Yıl10-20 Yıl Arası20 Yıldan Fazla	Para Tanımı Ve İlgili Düşünceleri <ul style="list-style-type: none">Mutluluk GetirmezBir AraçRefah Düzeyi Artışıİhtiyaçların Karşlanması	Günlük Para İdaresi Konusundaki Sorumluluklar <ul style="list-style-type: none">Eş İle OrtakYalnız BenBüyük Oranda Ben
Yatırımları Yapma Amacı <ul style="list-style-type: none">İhtiyaçları KarşılamaRahat EmeklilikMesleki Tecrübe KazanmaZevk AlmaParanın Değerini KorumaServet ArtışıGeleceği Garantiye Alma	Finans Bilgi Düzeyi <ul style="list-style-type: none">Orta DüzeydeYüksekAz Finansal Karar Verme Kriterleri <ul style="list-style-type: none">Makro Ekonomik VerilerMerkez Bankası KararlarıEski BilgilerUygun Fiyatlı Alternatiflerİhtiyaç Olma DurumuGaranti KazançHer Kanaldan Araştırma	Bütçe Ayarlaması Uygulamaları <ul style="list-style-type: none">Gelir-Gider DengesiYatırım Bütçesi AyrılırBütçe Ayarlaması YokHer Şey
Yatırımlarda Risk Alma Durumu <ul style="list-style-type: none">Risksiz YatırımMinimum RiskÖnceden Riskli İşlemKaldıraçlı İşlemlerde RiskHer Zaman Riskli İşlemBazen Riskli İşlem	Finansal Destek Alma Durumu <ul style="list-style-type: none">Çevredeki KişilerİnternetDestek Ve Bilgi EdinmeAmatör Destek	Ürün Satın Alma Kriterleri <ul style="list-style-type: none">MarkaFiyatİhtiyaç Olma DurumuFiyat/Performansİmalat Ve Son Kullanma TarihiKalite
İlk Tercih Edilen Yatırım Aracı <ul style="list-style-type: none">Kur Korumalı Mevduat HesabıGayrimenkulForexHisse SenediAltınDövizKripto Para	Finansal Açından Gelecek Konusundaki Hisler <ul style="list-style-type: none">Güvende Ve RahatStresliMutlu Veya Mutsuz	Finansal Ürün Satın Alma Sürecinde Bilgi Kaynakları <ul style="list-style-type: none">Yıllık Getiri DurumuArkadaş BilgileriÜst Düzey Yönetici TakibiSosyal MedyaAracı Kurum DanışmanıKendi TecrübeBasın YayınBankalar
Yatırımları Elde Tutma Süresi <ul style="list-style-type: none">Belirsiz SüreBirkaç YılBirkaç Ay20-25 Yıl	Finansal Açından Günümüzdeki Durumu Konusundaki Hisler <ul style="list-style-type: none">Risk Yoksa İyiBelirsizlik KötüTatmin EdiciKar Edince MutluPlanlı Olduğunda Hissiz	Borçlanma Araçları Kullanımı Ve Düzenli Ödeme Durumu <ul style="list-style-type: none">KrediKredi KartıBirkaç Aylık TaksitMenkul/Gayrimenkul İle KrediDüzenli ÖdemeYatırım Getirisi İle YatırımGider AzaltmaKredi/Faiz Kullanmama
Yatırımları Takip Etme Sıklığı <ul style="list-style-type: none">Ayda BirYılda BirSürekli 7/24Haftada BirBirkaç Ayda BirGünde Bir	Finansal Olarak Daha Fazla Kazanç Çabası Durumu <ul style="list-style-type: none">Çabalama GerekliÇabalama Gerekli DeğilEğitim	Tasarruf Yapma Durumu Ve Bütçeye Oranı <ul style="list-style-type: none">Düzenli TasarrufBirkaç Yıldır Tasarruf YokAylık Kazançtan TasarrufKredi İle YatırımGiderler İzin Vermez10 Yıldır Tasarruf Yok
Yatırımlar Hakkında Bilgi Kaynakları <ul style="list-style-type: none">Çevre/ArkadaşSosyal MedyaUygulamaKamu Aydınlatma PlatformuBankaBasın Yayın		Finansal Olayların Takip Etme Durumu <ul style="list-style-type: none">Dünyadaki GelişmelerFinansal OlaylarEtkilemezTakip Edilir
Ekonomi Ve Finans Haberlerini Takip Etme Durumu <ul style="list-style-type: none">Sosyal MedyaTvUygulamaRadyoHerhangi Bir KanalAra Sıra		Uzun Vadeli Yatırım Hedefleri Belirleme <ul style="list-style-type: none">Uzun Vadeli YokUzun Vadeli VarTemettü EmeklilikÇalış Ve KazanAz Da Olsa YatırımFinansal Gelir Önemli

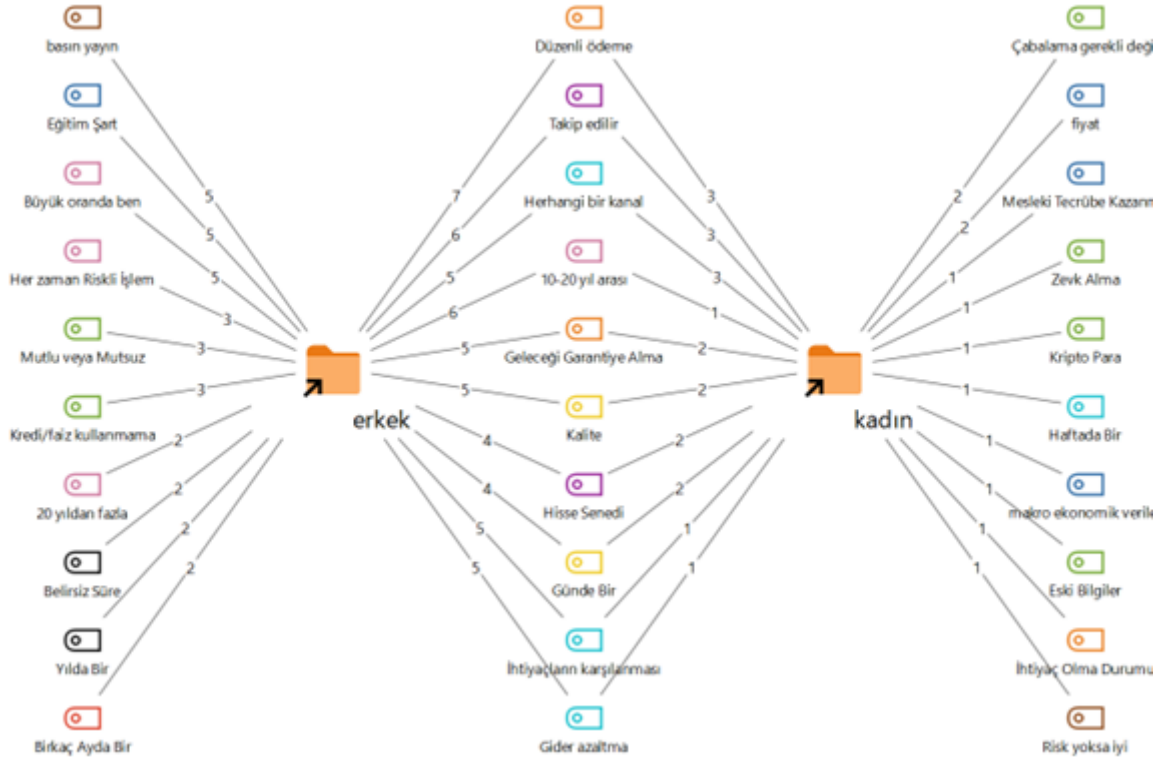

Şekil 1: Katılımcıların yatırım eğilimlerine ilişkin hiyerarşik kod-alt kod modeli

Şekil 1'deki model incelendiğinde, katılımcılar arasında yatırım aracı olarak en çok tercih edilenin hisse senedi olduğu görülmektedir. Katılımcılar altın, forex, kur korunmalı mevduat hesabı, döviz veya gayrimenkul gibi yatırım araçlarını her ne kadar kullansa da ağırlıklı olarak hisse senedine yatırım yapmaktadır.

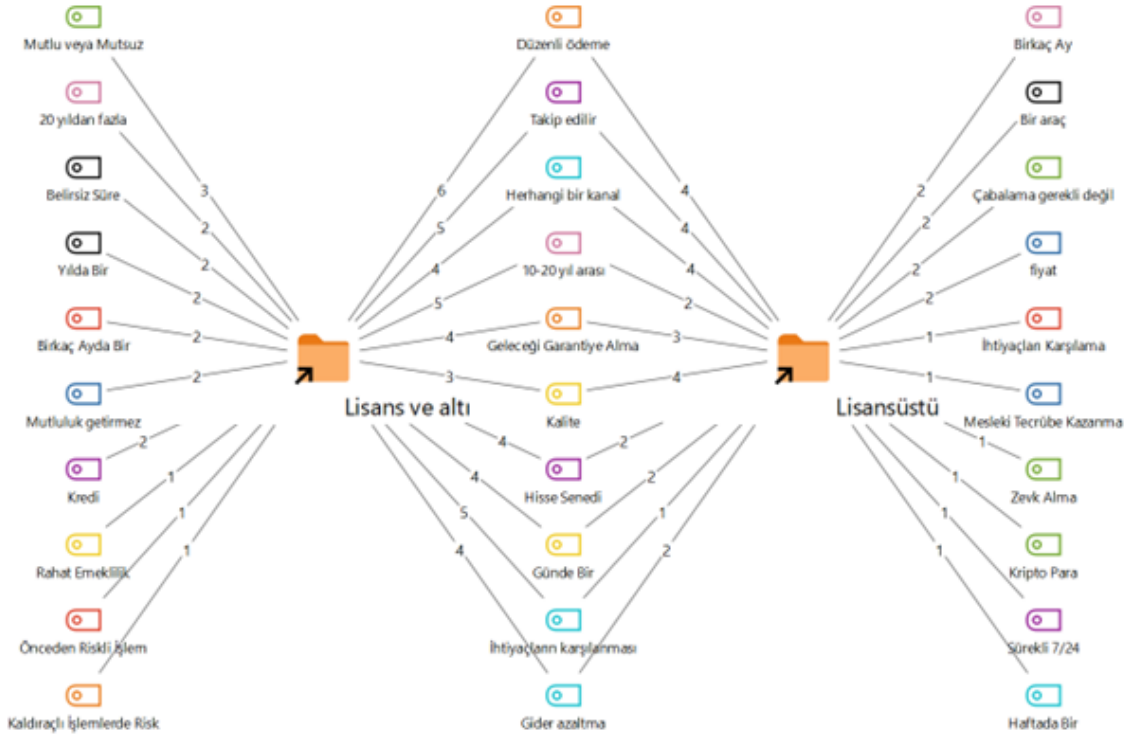
Katılımcılar ekonomi ve finans haberlerini hangi kanal olduğu fark etmeksizin takip ederken yatırımları hakkında bilgileri basın yayını, sosyal medyadaki şirket yetkilileri, kamu aydınlatma platformu veya bankalardan edinmektedir. Katılımcılar yatırımları hakkında bilgi alma konusunda güvenilir ve birincil kaynaklardan bilgi edinme eğilimindedir. Katılımcıların yatırımlarını takip etme sıklığına bakıldığında her ne kadar sürekli olarak takip edenler olsa da çoğunluğun günde bir kez takip ettiği gözlemlenmiştir. Yani, yatırımların getirilerini günlük takip etmek, katılımcıların yatırımlarını takip etme konusunda yeterli eğilim olarak karşımıza çıkmaktadır.

Katılımcıların yatırım yaparken paranın değerini koruma, geleceğini garanti altına alma ve servet artışı sağlama eğiliminde oldukları görülmektedir. Çoğunlukla riskli işlemleri tercih eden katılımcıların zaman zaman riskten kaçınarak daha düşük riskli işlemleri tercih ettikleri de görülmektedir. Fakat aynı sayıda yatırımcı ise risksiz işlem yaptığı veya minimum riskle yatırım yaptığı da kaydedilmektedir.

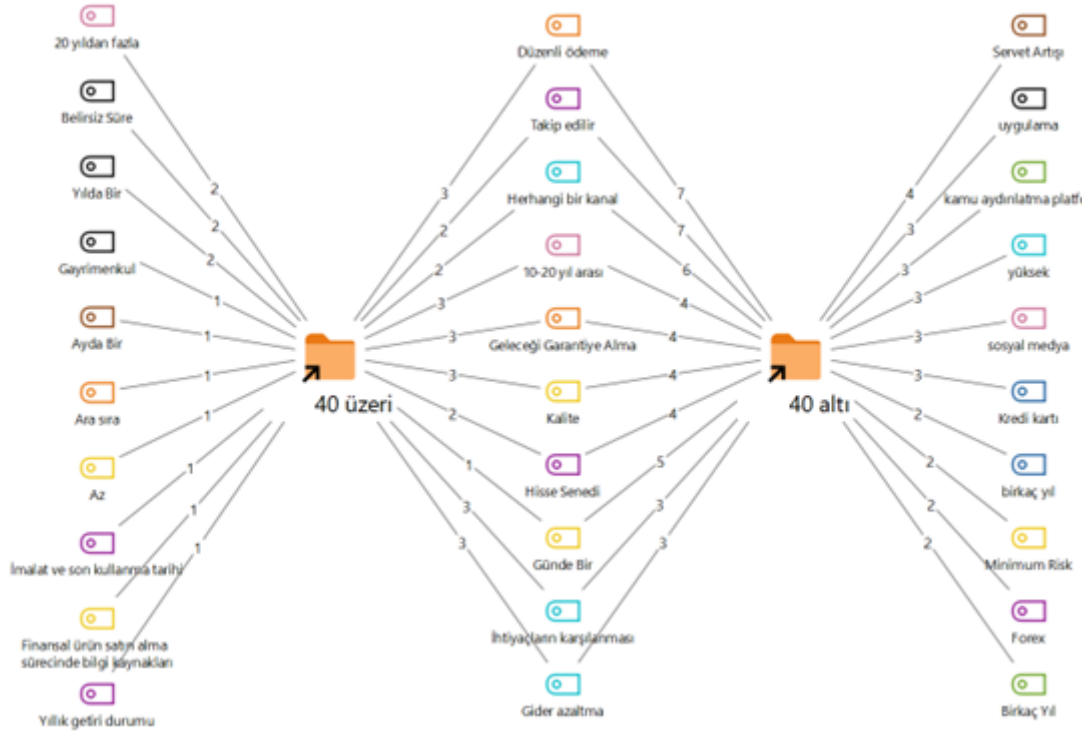
Şekil 2. Cinsiyete göre finansal davranışlar, yatırım eğilimleri ve finansal tutumları

Şekil 2’de görüldüğü üzere, erkek katılımcılar finansal olarak daha fazla kazanç elde etmek için eğitimin şart olduğunu söylerken, kadın katılımcılar çabalamanın gerekli olmadığını ifade etmektedir. Katılımcıların finansal tutumlarında cinsiyete göre farklılaşma görülmektedir. Erkek katılımcılar finansal bilgi kaynağı olarak basın yayın organlarını kullandıklarını ifade etmektedir. Her iki gruptaki katılımcılar herhangi bir kanaldan finansal bilgi elde etmektedir. Erkek katılımcılar borçlanma aracı olarak kredi/faiz kullanmadığını söylerken, her iki gruptaki katılımcılar ödemelerini düzenli yaptıklarını söylemektedir. Düzenli ödeme yapan katılımcıların finansal davranışlarına ilişkin bir değerlendirme yapıldığında, finansal krizler yaşandığı süreçte, kişiler ihtiyat üzere davranış sergileyerek tüketimlerini mümkün olduğunca azaltmakta, tasarruflarını artırmakta ve ekonomik büyüme ile daha fazla tüketim harcamaları yapmakta ve bu sayede ekonomik canlanmaya imkân verecek finansal tutumlar ve davranışlar sergilemektedirler (Er ve Çetintaş, 2018: 62).

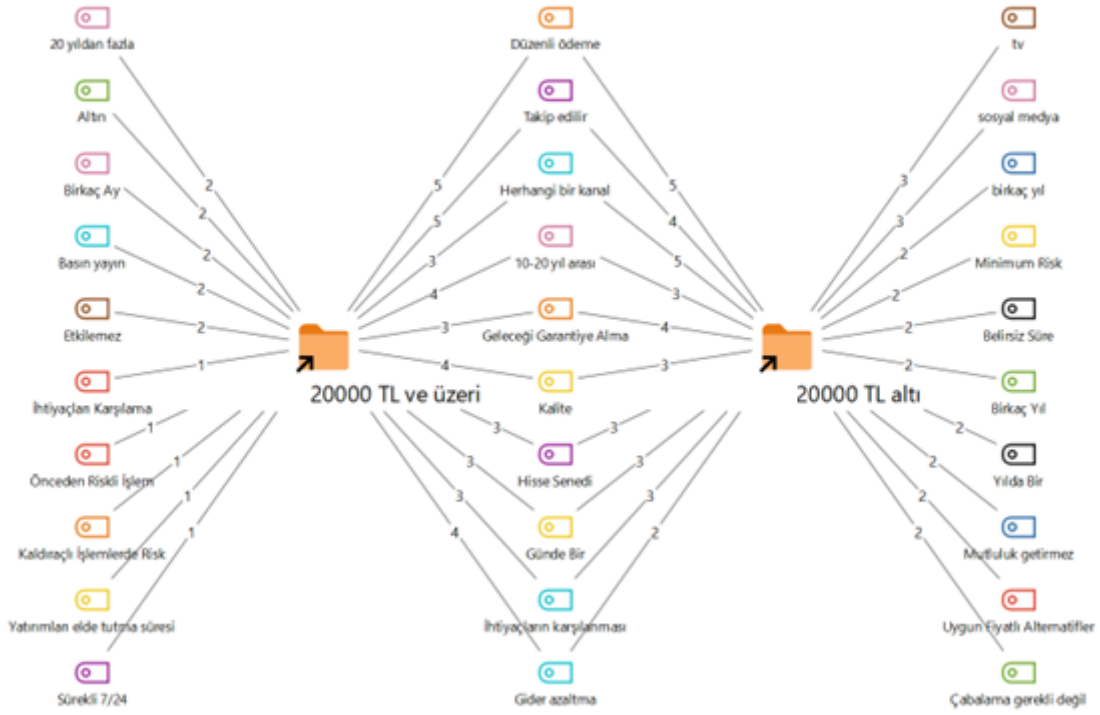
Şekil 3. Eğitim durumuna göre finansal davranışlar, yatırım eğilimleri ve finansal tutumları

Şekil 3'te eğitim durumuna göre katılımcıların parayı tanımlamaları değişmektedir. Lisans ve altı eğitim seviyesine sahip katılımcılar parayı mutluluk getirmeyen bir araç olarak görürken, lisansüstü eğitim seviyesindeki katılımcılar bir araç olarak görmektedir. Lisans ve altı eğitim seviyesindeki katılımcılar borçlanma aracı olarak kredi çekerken, iki gruptaki ortak borçlanma aracı olarak gider azaltma yöntemi kullanılmaktadır. Yatırım yapma yılı açısından değerlendirme yapıldığında, lisans ve altı eğitim seviyesine sahip katılımcılar 20 yıldan fazla süreli yatırım yaptıklarını, lisansüstü eğitim seviyesine sahip katılımcılar birkaç ay süreli yatırım yaptıklarını söylemektedir. Her iki gruptaki katılımcılar ise 10-20 yıl süreli yatırım yaptıklarını ifade etmektedir. Sonuç olarak yatırım yapma yılı açısından eğitim durumuna göre farklılaşma olduğu görülmektedir.

Şekil 4. Yaşa göre finansal davranışlar, yatırım eğilimleri ve finansal tutumları

Şekil 4'te görüldüğü üzere, 40 yaş üzeri katılımcılar belirsiz süreli veya 20 yıldan fazla süreli yatırımlar yaptıklarını ifade ederken, 40 yaş altı katılımcılar birkaç yıllık yatırımlar yaptıklarını ifade etmektedir. Katılımcıların finansal yatırım eğilimleri yaş değişkenine göre farklılaşmaktadır. 40 yaş altı katılımcılar borçlanma aracı olarak kredi kartını kullanmaktayken, 40 yaş üzeri katılımcıların kredi kartını borçlanma aracı olarak kullanmadığı görülmektedir. Çalışmamıza benzer şekilde, ödeme araçlarında sağlanan çeşitli imkanlar, kişilerin esnek hareket edebilmelerine ve zaman kazanmalarına bu sayede de tüketimlerini artırmalarına etki etmektedir. Kredi kartı kullanımındaki artış, finansal tutumlar ve davranışların üzerinde oldukça etkili olmuştur (Denk vd., 2018, 187). Her yaş grubundaki katılımcı borçlanma araçlarını kullanıp yatırım yapmak yerine gider azaltma yöntemini seçmektedir. Coşkun (2016) çalışmasında, tüketimin artması ile tasarrufların toplam gelirdeki payında önemli azalma olduğunu belirtmiştir (Coşkun, 2016: 2248). Fakat katılımcılarımız toplam gelir içindeki tasarrufların payını artırmak için gider azalttığını söylemektedir. Herhangi bir kanaldan finansal konularda bilgi aldığını ifade eden katılımcılar çoğunluktadır. Bu da günümüzde sosyal medya, TV, bankaların ve Merkez Bankası'nın verilerine, bilgilendirmelerine kolaylıkla erişilmesi ile ilişkilidir. Katılımcıların büyük çoğunluğu parayı tanımlarken ihtiyaçlarını karşılama aracı olduğunu söylemektedir.

Şekil 5. Gelir durumuna göre finansal davranışlar, yatırım eğilimleri ve finansal tutumları

Şekil 5'te görüldüğü üzere, gelir durumuna göre katılımcıların yatırım yaptıkları araç, yatırım yapma amaçları, yatırım bilgi kaynakları değişmektedir. 20.000 TL altı gelir durumuna sahip katılımcılar uygun fiyatlı alternatiflere yatırım yapmayı tercih etmekte, minimum riskli işlemler gerçekleştirmektedir. Fakat her iki gelir durumunun da ortak olduğu bazı konular bulunmaktadır. Her gruptaki katılımcılar geleceklerini garanti altına almak için finansal yatırım yaptıklarını ifade etmektedir. Yatırım araçlarını tercih ederken kaliteyi göz önünde bulundurdıklarını, hisse senedine yatırım yaptıklarını, borçlanma araçlarını kullanmak yerine gider azaltma yöntemini tercih ettiklerini, günde bir kez finansal piyasaları takip ettiklerini söylemektedir. Bir diğer önemli konu ise katılımcıların tamamı ve hangi gelir grubunda olsa da düzenli ödemelerini yaptıklarını ifade etmektedir. Bulgularımıza benzer şekilde, gelir oranında sağlanan artışın tüketim alışkanlıklarının değişmesinin sebebi olduğu düşünülmektedir. Günümüzdeki ekonomi, üretim toplumu olmaktan daha fazla, tüketim toplumu olmaya eğilim göstermektedir. Fertler teknolojik gelişmeler ile birlikte nakit ödemeler haricinde kredi kartı tarzında çeşitli ödeme araçlarını da günlük yaşantılarına entegre etmişlerdir. Ödeme araçlarının çeşitlenmesi, kişiye esneklik ve zamandan tasarruf sağlamakta ve tüketimde artış olmasına da etki etmektedir (Denk ve diğerleri, 2018: 187).

SONUÇ

Gerek paranın değerini korumak gerekse de paranın değerini artırmak için bireyler yatırım yapmak istegindedirler. Çalışmada yatırım yapan veya yatırım yapmak isteyen bireylerin finansal tutum ve davranışlarının finansal eğilim ve finansal kararları üzerindeki etkisi ortaya konmaya çalışılmış ve bu amaçla nitel veri analizi yöntemi olan içerik analizi uygulanmıştır.

Merkezi kayıt kuruluşu Mayıs 2023 verilerine göre, Türkiye genelinde yatırımcı sayısının 30.949.931 kişiden oluşmasına rağmen, hisse senedine yatırım yapan yatırımcı sayısının 4.589.674 kişi olduğu görülmektedir (<https://www.vap.org.tr/portfoy-dilimi-bazinda-yatirimci-sayilari>). Türkiye'de riskli yatırım aracı olarak görülen hisse senedine talep diğer yatırım araçlarına göre az olmasına karşın araştırmaya katılan yatırımcıların en fazla tercih ettiği yatırım aracının hisse senedi olduğu görülmektedir. Bunun sebebi kısa ve uzun vadede yaşanabilecek fiyat farklılıklarının değerlendirilmesi, hisse senedi alım satımı ile sermaye kazancı sağlama imkanının bulunması ve kâr payı (temettü) ödemelerinden faydalanma hakkına sahip olmaları olduğu düşünülmektedir.

Katılımcıların bilgi alma kanalları incelendiğinde; ekonomi ve finans haberlerini herhangi bir kanaldan takip etmeyi tercih ederken, kendi yatırımları hakkındaki bilgileri ise çoğunlukla birincil kaynaklardan (sosyal medyadaki şirket yetkilileri, kamu aydınlatma platformu veya aracı kurumlarındaki müşteri temsilcilerinden) edindikleri görülmüştür. Yani katılımcılar, yatırımları hakkında bilgi alma konusunda güvenilir ve birincil kaynaklardan bilgi edinme eğilimindedirler. Katılımcılar yatırımlarını, aracı kurum uygulamaları üzerinden takip etmekte ve genel ortalama olarak günde bir defa olduğu söylenebilir. Getirilerini günlük takip etmek katılımcıların yatırımlarını takip etme konusunda yeterli eğilim olarak karşımıza çıkmaktadır.

Katılımcılar yatırım yaparken paranın değerini koruma, geleceğini garanti altına alma ve servet artışı sağlama eğilimindedir. Türkiye gibi yüksek enflasyonist ülkelerde katılımcıların yatırım yaparken birinci amacının paranın değerini koruma olması beklenmektedir. Fakat bazı katılımcıların geleceğini garanti altına alma ve servet artışı sağlama amacı taşıması dikkat çekicidir. Enflasyondan korunmanın ötesinde servet artışı sağlamak ve geleceğini garanti altına almak amacıyla olan katılımcılarınuzun vadeli yatırımları tercih ettikleri görülmüştür.

Katılımcıların yatırım yaparken genellikle riskli işlemleri tercih ettikleri görüldüğü gibi, zaman zaman riskten kaçınarak daha düşük riskli işlemleri tercih ettikleri de görülmektedir. Aynı zamanda paranın değerini korumak isteyen ve riski sevmeyen katılımcıların olduğu da gözlemlenmiştir. Bu katılımcılar da genellikle riskten kaçınma davranışı sergilemelerine rağmen zaman zaman riskli yatırımlara yönlendikleri tespit edilmiştir.

Demografik faktörler baz alınarak yapılan analiz sonucuna göre ise finansal eğilimlerin demografik faktörlere göre farklılaştığı görülmektedir. Lisansüstü eğitime sahip olan bireylerin parayı mutluluk aracı olarak gördükleri fakat daha az eğitime sahip bireylerin parayı mutluluk aracı olarak görmedikleri belirtilmiştir. Ayrıca Lisansüstü eğitime sahip bireyler kısa vadeli yatırımı tercih ederken, lisans ve altı eğitime sahip bireylerin uzun vadeli yatırımı tercih ettikleri görülmüştür. Benzer şekilde 40 yaş üzeri katılımcıların da uzun vadeli yatırımları tercih ettiği, 40 yaş altındaki katılımcıların ise kısa vadeli yatırımları tercih ettikleri görülmüştür. Kredi kartı kullanımında ise yine yaşa göre farklılıklar görülmüş, 40 yaş üzeri katılımcılar borçlanma aracı olarak kredi kartı kullanımını tercih etmediklerini belirtirken, 40 yaş altı katılımcılar kredi kartını borçlanma aracı olarak kullandıklarını belirtmişlerdir.

Cinsiyete göre baktığımızda, erkek katılımcıların daha fazla finansal kazanç için finans eğitimi alınması gerektiğine inanırken, kadın katılımcıların eğitime gerek olmadığına inandığı, ayrıca erkek katılımcıların borçlanma aracı olarak kredi/faiz tercih etmedikleri görülmüştür. Gelir seviyesine göre yapılan analiz sonucuna göre 20.000 TL altında geliri olan katılımcıların daha düşük riskli işlemleri tercih ettikleri belirlenmiştir.

Araştırma yalnızca katılımcıların yatırım eğilimlerini, finansal tutum ve davranışlarını ölçmeye yöneliktir. Araştırmada elde edilen bazı sonuçların analiz edilmesinde finansal okuryazarlık bilgi düzeylerinin tespit edilmesini gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda, finansal tutum ve davranışların nitel yöntemlerle araştırılmasında finansal okuryazarlık düzeyinin de dahil edilmesi literatüre katkı sağlayacağı için önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akman Dömbekci, H. ve Erişen, M. A. (2022), “Nitel Araştırmalarda Yarı Yapılandırılmış Görüşme Tekniği”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, AÜSBD Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Özel sayısı, 141-160.
- Akyol, C. (2010), “Finansal Farkındalığın Yatırımcı Tercihlerine Etkileri: Özel Bankacılık Çalışanlarında Finansal Farkındalık Üzerine Bir Araştırma” (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Alkaya, A. ve Yağlı, D. (2015), “Finansal Okuryazarlık, Finansal Bilgi, Davranış ve Tutum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İ.İ.B.F. Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 40(8), 585-599.
- Altıntaş, K. M. (2011). “The Dynamics Of Financial Literacy Within The Framework Of Personal Finance: An Analysis Among Turkish University Students”, African Journal of Business Management, 5(26), 10483-10491.
- Ay M ve Ebdülrazzade S. (2021), “Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışlarının Değerlendirilmesine İlişkin Bir Çalışma: Selçuk Üniversitesi İİBF Örneği”, Uluslararası Muhasebe ve Finans Araştırmaları Dergisi, 3(1), 1-17.
- Barmaki, N. (2015), “Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma: Hacettepe Üniversitesi Örneği”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Aile ve Tüketici Bilimleri, Doktora Tezi, Ankara.
- Benan, G. Ö. K. ve Coşkun, A. (2020), “Z Kuşağının Finansal Okuryazarlık Eğilimlerinin İncelenmesine İlişkin Bir Araştırma”, Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD), 6(1), 356-366.
- Biçer, E. B., Altan, F. (2016), “Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık İle İlgili Tutum ve Davranışlarının Değerlendirilmesi”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Aralık 2016 20(4), 1501-1517.
- Chen, H. ve Volpe, R.P. (2002), “Gender Difference in Personal Financial Literacy Among College Students”, Financial Service Review, 11(3), 289-307.
- Chinn, P. L., & Kramer, M. K. (1999), “Theory and nursing: Integrated knowledge development”, St. Louis: Mosby.
- Creswell, J.W. (2013), “Research Design Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches”, 4th Edition, SAGE Publications, Inc., London.
- Creswell, J.W., ve Miller, D.L. (2000) “Determining Qualitative Research Methods”, Theory Into Practice, 39, 124-130.
- Cude, B. J., Lawrence, F., Lyons, A., Metzger, K., LeJeune, E., Marks, L., and Machtmes, K. (2006), “College Students and Financial Literacy: What They Know and What We Need to Learn”, Proceedings of the Eastern Family Economics and Resource Management Association, 102(9), 106-109.
- Çam A. V. ve Barut A. (2015), “Finansal Okuryazarlık Düzeyi ve Davranışları: Gümüşhane Üniversitesi Ön Lisans Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma”, Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi, 4(7), 63-72.
- Çinko, M., Avcı, E., Ergun, S., ve Tekçe, M. (2017), “Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeyleri: Marmara Üniversitesi Örneği”, Marmara Business Review, 2(1), 25-50.
- Çoşkun, S. (2016), “Üniversite Öğrencilerinin Finansal Davranış ve Tutumlarının Belirlenmesi: Finansal Okuryazarlık Algıları Üzerine Bir Araştırma”, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 5(7), 2247-2258.
- Demirören, S. (2019), “Bir Yatırım Aracı Olarak Altının Değerinin Belirlenmesinde Finansal Davranış Faktörleri”, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Denk, Z., Demir, Ö. ve Sezgin, E. E. (2018), “Kartlı Ödeme Sistemlerinin Finansal Davranış ve Tutum Üzerindeki Etkisi: Elazığ-Malatya İli AVM Müşterileri Örneği”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 28(1), 187-202.
- Dew, J., and Xiao, J. J. (2011), “The Financial Management Behavior Scale: Development and Validatio”, Journal of Financial Counseling and Planning, 22(1), 42-59.
- Earl, B. (2004), “The Practice of Social Research”, 10. Basım. Thomson, Wadsworth.
- Er, B., ve Çetintaş, M. (2018), “İşçilerde Finansal Okuyazarlık: Finansal Bilgi, Tutum ve Davranış Eksenli Bir Araştırma”, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü e-dergi, 1(2), 61-71.
- Ergün, B., Şahin, A., ve Ergin, E. (2014), “Finansal Okuryazarlık: İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma”, Journal of International Social Research, 7(34), 847-864.
- Falahati, L., Sabri, M. F., ve Paim, L. (2012), “Assessment a Model Of Financial Satisfaction Predictors: Examining The Mddiate Effect Of Financial Behaviour and Financial Strain”, World Applied Sciences Journal, 20(2), 190-197.
- Gök B. ve Coşkun A. (2020), “Z Kuşağının Finansal Okuryazarlık Eğilimlerinin İncelenmesine İlişkin Bir Araştırma”, Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD), 6 (1), 356-366.

- Hilgert, M. A., Hogarth, J. M. ve Beverly, S. G. (2003), "Household Financial Management: The Connection Between Knowledge and Behavior", Federal Reserve Bulletin, 89, 309-322.
- <https://www.vap.org.tr/portfoy-dilimi-bazinda-yatirimci-sayilari>, Erişim Tarihi: 07.06.2023
- J. H. Kim, (2015), "Parental Influence On Young Adult Children's Financial Attitudes: Moderation Effect Of Financial Communication and Family Environments", Ph.D. thesis to Human Sciences, University of Nebraska, Lincoln, Nebraska, USA, Oct.
- Jorgensen, B. L. (2007), "Financial Literacy of College Students: Parental And Peer Influences, Master Of Science In Human Developmen", October 2, 2007 Blacksburg, Virginia.
- Jorgensen, B. L. and Savla, J. (2010), "Financial Literacy of Young Adults The Importance of Parental Socialization", Family Relations, 59(2), 465-478.
- Karabudak, S. (2022), "Finansal Tutum ve Davranışların Demografik Faktörler Açısından Değerlendirilmesi: Teknopark Çalışanları Üzerine Bir Araştırma", Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Kılıç, Y., Ata, H. A., ve Seyrek, İ. H. (2015), "Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma", Muhasebe ve Finansman Dergisi, (66), 129-150.
- Krippendorff, K. (2004), "Content Analysis: An introduction to its methodology (2nd ed.)", Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Kuzel, A., J. (1992), "Sampling in qualitative inquiry. B. F. Crabtree ve W. L. Miller (Ed.)", Doing qualitative research: Research methods for primary care volume 3 (s.31-44). Newbury Park: Sage Publications.
- Lincoln, Y.S. ve Guba, E. G. (1985), "Naturalistic inquirv. Newbury Park: Sage Publications".
- Lusardi, A. ve Mitchell, O. S. (2007), "Baby Boomer Retirement Security: The Roles Of Planning, Financial Literacy And Housing Wealth", Journal of Monetary Economics, 54(1), 205-224.
- Lusardi, A., ve Mitchell, O. S. (2007), "Financial Literacy And Retirement Preparedness: Evidence And İmplications For Financial Education", Business economics, 42(1), 35-44.
- Mandell, L. and Klein, L.S. (2009), "The Impact of Financial Literacy Education On Subsequent Financial Behavior", SJournal Of Financila Counselin and Planning, 20(1), 15-24.
- Meydan, S. (2019), "Fakülte Öğrencilerinin Finansal Davranış ve Finansal Tutum Düzeyleri: Trakya Üniversitesi Örneği", (Master's thesis, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (2015), Nitel Veri Analizi: Genişletilmiş Bir Kaynak Kitap,1. Baskı, S. Akbaba Altun ve A. Ersoy (Çev. Eds).
- Mustafa, A. Y., ve Ebdürzazade, S. (2021), "Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranışlarının Değerlendirilmesine İlişkin Bir Çalışma: Selçuk Üniversitesi İİBF Örneği", Uluslararası Muhasebe ve Finans Araştırmaları Dergisi, 3(1), 1-17.
- Nano, D. ve Cani, S. (2013), "The Differences in Students' Financial Literacy Based On Financial Education", Academicus International Scientific Journal, 8(1), 149-160.
- Onur, N., ve Nazik, M. H. (2014), "Öğretmenler İçin Bireysel Finans Alanında Finansal Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi (Ftö): Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması", Vocational Education, 9(4), 90-99.
- Özbay, M. ve Yaşa Özeltürkay E. (2021), "Z kuşağının Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Ölçülmesi: Adana İli Örneği", Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi3(1), 1-12.
- Patton, Q., M. (1990), "Qualitative Evaluation an Research Methods" (2nd Ed.). London: Sage Pub.
- Rubin, H. J. ve Rubin, I. S. (1995), "Qualitative İnterviewing: The Art Of Hearing Data", Thousanu Oaks: Sage Publications.
- S. Shim, J. Xiao, B. Barber and A. Lyons, (2009), "Pathways to Life Success: A Conceptual Model Of Financial Well-Being For Young Adults", Journal of Applied Developmental Psychology, 30(6), pp. 708-723.
- Schofield, J. W. (1990), "Increasing The Generalizability of Qualtitative Research", W. W. Eisner ve A. Peshkin (Ed.). Qualtiative inquirv in education: The continuing debate (s.201-232). New York: Teachers College Press.
- Setiawan, M., Effendi, N., Santoso, T., Dewi, V. I., & Sapulette, M. S. (2022). Digital financial literacy, current behavior of saving and spending and its future foresight. *Economics of Innovation and New Technology*, 31(4), 320-338.
- Shaik, M. B., Kethan, M., Jaggaiah, T., & Khizerulla, M. (2022). Financial Literacy and Investment Behaviour of IT Professional in India. *East Asian Journal of Multidisciplinary Research*, 1(5), 777-788.
- Siswanti, I., and Halida, A. M. (2020), "Financial Knowledge, Financial Attitude, And Financial Management Behavior: Self-Control As Mediating", The International Journal of Accounting and Business Society, 28(1), 105-132.

- Şamiloğlu, F., Kahraman, Y. E., ve Bağcı, H. (2016, “Finansal Okuryazarlık Araştırması: Erciyes Üniversitesi Öğrencileri Üzerinde Bir Uygulama”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 12(12), 308-318.
- Tetik, N. (2019), “Türkiye’nin Finansal Okuryazarlık Düzeyi: Literatür Taraması ve Sonuçların Değerlendirilmesi”, *Electronic Turkish Studies*, 14(6), 3505-3524.
- Turhan, G. T. (2020), “Finansal Okuryazarlık İle İlgili Tutum Ve Davranışların Üniversite Öğrencilerine Yönelik Değerlendirilmesi”, *Maliye ve Finans Yazıları*, (114), 375-400.
- Türnüklü, A. (2000), “Eđitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi”, 24(24), 543-559.
- Ünal, S., ve Düđer, Y. S. (2015), “Akademik Personelin Finansal Gönenç Hâli ile Finansal Davranış Eğilimi Arasındaki İlişkiye Yönelik Ampirik Bir Araştırma”, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11 (1), 213-226.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013), *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016), *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Yılmaz Y. ve Tunce M. (2017), “Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi: Dicle Üniversitesi İİBF Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma”, *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(14), 301-312.